

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ГАВАЖУК ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF GAVAZHUK v. UKRAINE**

(Заява № 17650/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

18 лютого 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

18/05/2010

Текст рішення може підлягати редакційним правкам.

У справі «Гаважук проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), голова,
Рената Ягер (Renate Jaeger),
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),
Миряна Лазарова Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), судді,
Михайло Буроменський (Mykhaylo Buromenskiy), суддя ad hoc,
а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), секретар секції,
після наради за зачиненими дверима 26 січня 2010 року,
постановляє таке рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена за заявою (№ 17650/02), поданою проти України до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України п. Борисом Михайловичем Гаважуком (далі — заявник) 28 вересня 2001 року.
2. Заявник був представлений п. А. Шелепою, юристом із м. Житомира. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Ю. Зайцевим, Міністерство юстиції України.
3. 8 лютого 2007 року Голова п'ятої секції вирішив направити скаргу Уряду. Суд також вирішив розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 3 статті 29 Конвенції).

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився у 1971 році. Наразі він відбуває покарання у вигляді позбавлення волі у Бердичівській виправній колонії управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Житомирській області № 70 (далі — колонія).
5. 4 листопада 1998 року заступник прокурора м. Чернівців порушив кримінальну справу за фактом смерті пані С.
6. 30 липня 1999 року дружина заявника була арештована за підозрою у скоєнні вбивства пані С. 2 серпня 1999 року її було звільнено.
7. 4 серпня 1999 року прокуратурою до списку осіб, підозрюваних у скоєнні цього злочину, було включено пана В. Розслідування було зупинено.
8. 2 вересня 1999 року заявника було заарештовано на підставі санкції на арешт начальника слідчого відділу прокуратури м. Чернівців за підозрою у вчиненні вбивства пані С. Розслідування було відновлене. Заявник обрав п. Шелепу у якості свого захисника у справі.
9. 4 вересня 1999 року прокурор м. Чернівців погодив подання про тримання заявника під вартою, враховуючи розслідування кримінальної справи щодо нього. Заявник тримався під вартою протягом усього часу провадження досудового слідства.
10. 7 вересня 1999 року заявнику та пану В. було пред'явлено обвинувачення у вчиненні вбивства за обтяжуючих обставин.
11. 18 жовтня 1999 року прокурор м. Чернівців продовжив максимальний строк тримання заявника під вартою до трьох місяців.
12. 23 листопада 1999 року досудове слідство було закінчено, і заявнику та його захиснику було надано можливість ознайомитися із матеріалами справи.
13. 20 грудня 1999 року заявник і його захисник завершили ознайомлення з матеріалами справи.

14. 28 січня 2000 року справу разом із обвинувальним висновком щодо скоєння убивства за обтяжуючих обставин і крадіжки було направлено до Чернівецького обласного суду (далі — Чернівецький суд). До суду справа надійшла 4 лютого 2000 року.

15. 25 лютого 2000 року суд повернув справу на додаткове розслідування через неповноту проведеного розслідування. Суд також продовжив строк тримання заявника під вартою. 6 березня 2000 року справа надійшла до прокуратури.

16. 9 березня 2000 року прокуратурою досудове слідство було відновлене.

17. 13 березня 2000 року прокурор Чернівецької області продовжив строк тримання заявника під вартою до 5 місяців з підстав неможливості закінчити розслідування справи.

18. 15 травня 2000 року розслідування було закінчено, і заявник разом із своїм захисником отримав можливість ознайомитися із матеріалами справи. 5 червня 2000 року ознайомлення було завершено.

19. 22 червня 2000 року прокуратура направила справу до Чернівецького суду.

20. 30 червня 2000 року справа надійшла до суду, і 19 вересня 2000 року суд повернув справу на додаткове розслідування. Суд залишив запобіжний захід щодо заявника без змін.

21. 26 вересня 2000 року справа надійшла до прокуратури.

22. 10 жовтня 2000 року прокурор Чернівецької області продовжив строк тримання заявника під вартою до 6 місяців.

23. 25 жовтня 2000 року Генеральний прокурор України продовжив строк тримання заявника під вартою до 9 місяців.

24. 28 листопада 2000 року досудове розслідування було закінчено, і заявник разом із своїм захисником отримав можливість ознайомитися із матеріалами справи. Того ж дня ознайомлення було завершено.

25. 22 грудня 2000 року справу було направлено до Чернівецького суду.

26. 12 січня 2001 року заступник прокурора Чернівецької області відкликав справу з суду, і розслідування було відновлене.

27. 18 січня 2001 року заявника повідомили про те, що розслідування у справі було закінчено і що він обвинувачується у приховуванні злочину.

28. 26 січня 2001 року заявнику та його захиснику було надано можливість ознайомитися із матеріалами справи. Того ж дня ознайомлення було завершено.

29. 1 лютого 2001 року справу було направлено до Чернівецького суду.

30. 5 лютого 2001 року справа надійшла до суду.

31. 14 березня 2001 року суд повернув справу на додаткове розслідування. Запобіжний захід щодо заявника було залишено без змін.

32. 19 березня 2001 року справа надійшла до прокуратури.

33. 29 березня 2001 року заявника повідомили про те, що розслідування у справі було закінчено, і вручили копію обвинувального висновку, за яким він обвинувачувався у скоєнні вбивства за обтяжуючих обставин та крадіжки. У період між 29 березня і 2 квітня 2001 року заявник і його захисник знайомилися із матеріалами справи.

34. 6 квітня 2001 року справу було направлено до Чернівецького суду.

35. 17 квітня 2001 року прокуратура відкликала справу із суду та відновила слідство. Того ж дня було складено обвинувальний висновок, який містив ті самі обвинувачення й засновувався на тих самих фактах, що й обвинувальний висновок від 29 березня 2001 року.

36. 16 травня 2001 року заявника повідомили про те, що розслідування у справі було закінчено, і вручили копію обвинувального висновку від 17 квітня 2001 року. Того ж дня заявнику було призначено іншого захисника, пана Б., та надано можливість ознайомитися із матеріалами справи.

37. За твердженнями заявника, він погодився на призначення іншого захисника, оскільки працівники прокуратури повідомили його про те, що п. Шелепа не може брати участь у справі через хворобу. З середини квітня до 5 травня 2001 року п. Шелепа проходив лікування у лікарні у м. Києві. Його не було повідомлено про те, що 16 травня досудове слідство було закінчено.

38. Того ж дня заявник і його новий захисник завершили ознайомлення з матеріалами справи, і 18 травня 2001 року справу було направлено до Чернівецького суду, який отримав її 24 травня 2001 року.

39. 29 травня 2001 року п. Шелепа був знову залучений до участі у справі.

40. Під час провадження досудового слідства тричі, а саме 11 червня і 28 листопада 2000 року, а також 30 березня 2001 року, захисник заявника заявляв клопотання про закриття справи у зв'язку із відсутністю у діях заявника складу злочину. Постановами від 13 червня, 30 листопада 2000 року та 3 квітня 2001 року у зв'язку з безпідставністю у задоволенні цих клопотань було відмовлено.

41. Під час провадження досудового слідства заявник і його адвокат скаржилися, що деякі докази, надані прокуратурою, були отримані уже після закінчення строків провадження досудового слідства і тримання заявника під вартою, і відповідно вони не можуть бути прийняті судом.

42. 26 червня 2001 року суд визнав заявника і пана В. винними у вчиненні убивства за обтяжуючих обставин та призначив заявнику покарання у вигляді позбавлення волі строком на 12 років. Суд відмовив у задоволенні клопотань заявника і його захисника стосовно допустимості доказів, вказавши, зокрема, що встановлені Кримінально-процесуальним кодексом максимальні строки провадження досудового слідства у цій справі не спливали, і що їх вплив зупиняється на час ознайомлення заявника і його захисника із матеріалами справи, при направленні справи до суду та протягом розгляду клопотань захисника прокурорами. Суд, посилаючись на статті 120 і 156 вказаного кодексу, також зазначив, що строки провадження досудового слідства фактично були продовжені до 12 місяців, і що справа тричі поверталася на додаткове розслідування.

43. У своїй касаційній скарзі заявник скаржився на неправильну оцінку обставин справи та на те, що у ході досудового слідства і судового розгляду його процесуальні права були порушені.

44. 25 вересня 2001 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні касаційної скарги заявника у зв'язку з її необґрунтованістю.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України

45. Відповідні положення Конституції України передбачають таке:

Стаття 29

«Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом...»

Розділ XV

Перехідні положення

«...13. Протягом п'яти років після набуття чинності цією Конституцією зберігається існуючий порядок арешту, тримання під вартою і затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, а також порядок проведення огляду та обшуку житла або іншого володіння особи...»

B. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року

46. Відповідні положення Кодексу на момент його чинності передбачали таке:

Стаття 115. Затримання слідчим підозрюваного у вчиненні злочину

«Слідчий вправі затримати і допитати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за підставами і в порядку, передбаченими статтями 106, 106¹ і 107 цього Кодексу».

Стаття 120. Строки досудового слідства

«Попереднє слідство у кримінальних справах повинно бути закінчено протягом двох місяців. В цей строк включається час з моменту порушення справи до направлення її прокуророві з обвинувальним висновком чи постановою про передачу справи до суду для розгляду питання про застосування примусових заходів медичного характеру або до закриття чи зупинення провадження в справі. Цей строк може бути продовжено районним, міським прокурором, військовим прокурором армії, флотилії, з'єднання, гарнізону та прирівняним до них прокурором у разі неможливості закінчити розслідування — до трьох місяців. Час ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи при обчисленні строку попереднього слідства не враховується.

В особливо складних справах строк попереднього слідства, встановлений частиною 1 цієї статті, може бути продовжено прокурором Республіки Крим, прокурором області, прокурором міста Києва, військовим прокурором округу, флоту і прирівняним до них прокурором або їх заступниками на підставі мотивованої постанови слідчого — до шести місяців.

Далі продовжувати строк попереднього слідства можуть лише у виняткових випадках Генеральний прокурор України або його заступники.

При поверненні судом справи для провадження додаткового слідства, а також відновленні закритої справи строк додаткового слідства встановлюється прокурором, який здійснює нагляд за слідством, в межах одного місяця з моменту прийняття справи до провадження. Дальше продовження зазначеного строку провадиться на загальних підставах.

Правила, викладені в цій статті, не поширюються на справи, в яких не встановлено особу, що вчинила злочин. Перебіг строку слідства в таких справах починається з дня встановлення особи, яка вчинила злочин».

Стаття 148. Підстави для застосування запобіжного заходу

«При наявності достатніх підстав вважати, що обвинувачений, перебуваючи на волі, скриється від слідства і суду або перешкодить встановленню істини в кримінальній справі, або займатиметься злочинною діяльністю, а також для забезпечення виконання вироку слідчий, прокурор вправі застосувати щодо обвинуваченого один із запобіжних заходів, передбачених статтею 149 цього Кодексу.

У виняткових випадках запобіжний захід може бути застосований щодо особи, підозрюваної у вчиненні злочину, і до пред'явлення їй обвинувачення. В цьому разі обвинувачення повинно бути пред'явлене не пізніше десяти діб з моменту застосування запобіжного заходу...»

Стаття 149. Запобіжні заходи

«Запобіжними заходами є:

- 1) підписка про невийзд;
- 2) особиста порука;
- 3) порука громадської організації або трудового колективу;
- 3-1) застава;
- 4) взяття під варту;
- 5) нагляд командування військової частини».

Стаття 155. Взяття під варту

«Взяття під варту як запобіжний захід застосовується в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад один рік. У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосовано в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі і на строк не більше одного року...»

Стаття 156 (у редакції, чинній до внесення змін від 21 червня 2001 року). Строки тримання під вартою

«Тримання під вартою при розслідуванні злочинів у кримінальних справах не може тривати більше двох місяців. Цей строк може бути продовжено районним, міським прокурором, військовим прокурором армії, флотилії, з'єднання, гарнізону та прирівняним до них прокурором у разі неможливості закінчити розслідування та при відсутності підстав для зміни запобіжного заходу — до трьох місяців. Дальше продовження строку може бути здійснено лише через особливу складність справи прокурором Республіки Крим, області, прокурором міста Києва, військовим прокурором округу, флоту і прирівняним до них прокурором — до шести місяців з дня взяття під варту.

Строк тримання під вартою понад шість місяців може бути продовжений заступником Генерального прокурора України — до одного року і Генеральним прокурором України — до півтора року.

Дальше продовження строку не допускається, обвинувачений, якого тримають під вартою, підлягає негайному звільненню.

У разі неможливості закінчити розслідування в повному обсязі у наданий законом строк тримання під вартою і при відсутності підстав для зміни запобіжного заходу Генеральний прокурор України або його заступник дають згоду про направлення справи до суду в частині доказаного обвинувачення. Відносно нерозслідуваних злочинів справа виділяється в окреме провадження і закінчується загальним порядком.

Матеріали закінченої розслідуванням кримінальної справи повинні бути пред'явлені для ознайомлення обвинуваченому та його захиснику не пізніше як за місяць до скінчення граничного строку тримання під вартою, встановленого частиною 2 цієї статті.

Час ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи при обчисленні строку тримання під вартою як запобіжного заходу не враховується.

При поверненні судом на нове розслідування справи, по якій строк тримання обвинуваченого під вартою скінчився, а за обставинами справи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою змінено бути не може, продовження строку тримання під вартою провадиться прокурором, який здійснює нагляд за слідством, у межах одного місяця з моменту надходження до нього справи. Дальше продовження зазначеного строку провадиться з урахуванням часу перебування обвинуваченого під вартою до направлення справи до суду в порядку і в межах, встановлених частинами 1, 2 і 6 цієї статті».

Стаття 156 (у редакції, чинній після внесення змін від 21 червня 2001 року). Строки тримання під вартою

«Тримання під вартою під час попереднього розслідування не повинно тривати більше двох місяців.

У випадках, коли у строк, передбачений частиною першою цієї статті, розслідування справи закінчити неможливо, а підстав для скасування чи заміни запобіжного заходу на більш м'який немає, він може бути продовжений:

1) до чотирьох місяців — за поданням, погодженим з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів органами дізнання і попереднього слідства, або самим цим прокурором, суддею того суду, який виніс постанову про застосування запобіжного заходу;

2) до дев'яти місяців — за поданням, погодженим з заступником Генерального прокурора України, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів, або самим цим прокурором у справах про тяжкі і особливо тяжкі злочини, суддею апеляційного суду;

3) до вісімнадцяти місяців — за поданням, погодженим з Генеральним прокурором України, його заступником, або самим цим прокурором в особливо складних справах про особливо тяжкі злочини, суддею Верховного Суду України.

У кожному випадку, коли розслідування справи у повному обсязі у строки, зазначені у частинах першій чи другій цієї статті, закінчити неможливо і за відсутності підстав для зміни запобіжного заходу прокурор, який здійснює нагляд за виконанням законів при провадженні розслідування у даній справі, має право дати згоду про направлення справи до суду в частині доведеного обвинувачення. У цьому випадку справа в частині нерозслідуваних злочинів чи епізодів злочинної діяльності з додержанням вимог статті 26 цього Кодексу виділяється в окреме провадження і закінчується у загальному порядку.

Строк тримання під вартою обчислюється з моменту взяття під варту, а якщо взяттю під варту передувало затримання підозрюваного, — з моменту затримання. У строк тримання під вартою включається час перебування особи на стаціонарному експертному дослідженні у психіатричній медичній установі будь-якого типу. У разі повторного взяття під варту особи у тій самій справі, а також по приєднаній до неї або виділеній з неї справі або пред'явлення нового обвинувачення строк тримання під вартою обчислюється з урахуванням часу тримання під вартою раніше.

Строки тримання під вартою під час попереднього слідства закінчуються в день надходження справи до суду, проте час ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи при обчисленні строку тримання під вартою як запобіжного заходу не враховується. У разі відкликання справи із суду прокурором на підставі статті 232 цього Кодексу перебіг цих строків поновлюється з дня надходження справи до прокурора.

При поверненні судом справи прокуророві на додаткове розслідування строк тримання обвинуваченого під вартою обчислюється з моменту надходження справи прокурору і не може перевищувати двох місяців. Подальше продовження зазначеного строку проводиться з урахуванням часу перебування обвинуваченого під вартою до направлення справи до суду в порядку і в межах, встановлених частиною другою цієї статті.

У разі закінчення строку тримання під вартою як запобіжного заходу, передбаченого частинами першою і другою цієї статті, якщо цей строк не продовжено у встановленому цим Кодексом порядку, орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу зіпід варті.

Начальник місця попереднього ув'язнення зобов'язаний негайно звільнити зіпід варті обвинуваченого, щодо якого постанова судді про продовження строку тримання під

вартою на день закінчення строків тримання під вартою, передбачених частинами першою, другою і шостою цієї статті, не надійшла. При цьому він направляє повідомлення особі чи органу, у провадженні яких перебуває справа, та відповідному прокурору, який здійснює нагляд за розслідуванням».

Стаття 218. Оголошення обвинуваченому про закінчення слідства і пред'явлення йому матеріалів справи

«Визнавши зібрані докази достатніми для складання обвинувального висновку і виконавши вимоги статті 217 цього Кодексу, слідчий зобов'язаний оголосити обвинуваченому, що слідство в його справі закінчено і що він має право на ознайомлення з усіма матеріалами справи як особисто, так і з допомогою захисника, а також може заявити клопотання про доповнення попереднього слідства. Слідчий зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому право заявити клопотання про розгляд його справи у суді першої інстанції одноособово суддею чи колегіально судом у складі трьох осіб у випадках, передбачених законом...

Обвинуваченого і його захисника не можна обмежувати в часі, потрібному їм, щоб ознайомитися з усіма матеріалами справи. Однак, якщо обвинувачений і його захисник явно намагатимуться затягнути закінчення справи, слідчий вправі своєю мотивованою постановою визначити певний строк для ознайомлення з матеріалами справи. Така постанова підлягає затвердженню прокурором».

ІІІ. ЗАСТЕРЕЖЕННЯ, ЗРОБЛЕНІ УКРАЇНОЮ ДО СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

47. Відповідні положення Застережень, які містяться у ратифікаційній грамоті, поданій Україною 11 вересня 1997 року (за період з 11 вересня 1997 року по 28 червня 2001 року), передбачають таке:

«...2. Положення пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України та статтям 106 і 157 Кримінально-процесуального кодексу України щодо затримання особи та дачі прокурором санкцій на арешт.

Ці застереження діють до внесення відповідних змін до Кримінально-процесуального кодексу України або до прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України, але не довше ніж до 28 червня 2001 року.

Положення пункту 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить статтям 48, 49, 50, 51 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України щодо застосування арешту як дисциплінарного стягнення».

48. Відповідні положення статті 106 Кримінально-процесуального кодексу України, переклад яких англійською мовою був доданий до застережень України, передбачають таке:

«Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

- 1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;
- 2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли вона не має постійного місця проживання, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання зобов'язаний скласти протокол із зазначенням підстав, мотивів, дня, години, року, місяця, місця затримання, пояснень затриманого, часу складання протоколу про роз'яснення підозрюваному в порядку, передбаченому частиною другою статті 21 цього Кодексу, права мати побачення із захисником до першого допиту і протягом двадцяти чотирьох годин зробити письмове повідомлення прокурору, а також на вимогу прокурора подати матеріали, що стали підставою для затримання. Протокол затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Протягом сорока восьми годин з моменту одержання повідомлення про здійснене затримання прокурор зобов'язаний дати санкцію на взяття під варту або звільнити затриманого».

49. Відповідні положення статті 157 Кримінально-процесуального кодексу України, яка встановлює окремі повноваження прокурора при дачі санкції на арешт, передбачають таке:

«Прокурор дає санкцію на арешт підозрюваного або обвинуваченого при наявності підстав, передбачених законом. При вирішенні питання про санкцію на арешт прокурор зобов'язаний ретельно ознайомитися з усіма матеріалами, що містять підстави для взяття під варту, і в необхідних випадках особисто допитати підозрюваного або обвинуваченого, а неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого — у всіх випадках.

Право дачі санкції на арешт належить Генеральному прокуророві України, прокурорам Республіки Крим, областей, міста Києва і Севастополя, прирівняним до них прокурорам та їх заступникам, міським, районним, іншим, прирівняним до них прокурорам. Таке право надається також заступникам прокурорів міст і районів з населенням понад 150 тисяч, якщо це обумовлено спеціальним наказом Генерального прокурора України».

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

50. Заявник скаржився за пунктом 1(с) статті 5 Конвенції, що тримання його під вартою було незаконним. У своїх початкових скаргах заявник стверджував, що його тримання під вартою у періоди з 26 грудня 1999 року по 4 лютого 2000 року, з 26 березня по 30 червня 2000 року, з 20 листопада по 22 грудня 2000 року, з 12 січня по 6 лютого 2001 року, з 14 березня по 9 квітня 2001 року не було належним чином санкціоноване.

51. У подальшому у своїх поданнях від 3 липня 2007 року заявник підтримав свою скаргу щодо незаконності тримання під вартою, однак протягом інших періодів. Зокрема, він стверджував, що тримався під вартою без належної підстави у періоди з 29 грудня 1999 року по 28 січня 2000 року, з 6 квітня до 15 травня 2000 року, з 5 по 22 червня 2000 року, з 30 листопада по 22 грудня 2000 року, з 12 по 18 січня 2001 року, з 26 січня по 1 лютого 2001 року, з 14 березня по 6 квітня 2001 року і з 17 квітня по 18 травня 2001 року.

Пункт 1(с) статті 5 Конвенції, на який посилається заявник, у відповідних частинах передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

(с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;...»

А. Щодо прийнятності

52. Уряд зауважив, що заявник не дотримав вимоги щодо шестимісячного строку при поданні своєї скарги про незаконність його тримання під вартою у періоди з 26 грудня 1999 року по 4 лютого 2000 року, з 26 березня по 30 червня 2000 року, з 20 листопада по 22 грудня 2000 року, з 12 січня по 6 лютого 2001 року, на які він спершу посилався.

53. Заявник заперечив проти зауважень уряду. Зокрема, він зазначив, що при дослідженні за пунктом 1 статті 35 Конвенції увесь період тримання його під вартою має бути взятий до уваги.

54. Суд зазначає, що заявника було заарештовано 2 вересня 1999 року і він тримався під вартою протягом усього періоду провадження досудового слідства і судового розгляду, цей строк завершився 26 червня 2001 року визнанням його винним у скоєнні злочину. Таким чином, тримання заявника під вартою із окремими проміжками, на які він посилався, а також протягом періодів, що залишилися — з 2 вересня 1999 року по 26 червня 2001 року,— мало той самий юридичний характер і становило, для цілей Конвенції, ситуацію, яка завершилася пізніше.

55. Оскільки заява була подана 28 вересня 2001 року, тобто за 6 місяців до 26 червня 2001 року, скарги заявника за пунктом 1(с) статті 5 Конвенції не можуть бути відхилені як подані з запізненням (див. рішення у справі «Микола Кучеренко проти України» (*Nikolay Kucherenko v. Ukraine*) від 19 лютого 2009 року, заява № 16447/04, п. 29). Таким чином, Суд відхиляє заперечення Уряду щодо цього.

56. Суд також зазначає, що ця частина скарги не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

В. Щодо суті

1. Подання сторін

57. Заявник підтримав свою скаргу щодо незаконності тримання його під вартою.

58. Уряд зазначив, що тримання заявника під вартою було законним. Уряд посилався на рішення суду від 26 червня 2001 року щодо скарг заявника про незаконність тримання його під вартою і зазначив, що суд першої інстанції правильно відмовив у задоволенні клопотань заявника, встановивши, що його строк тримання під вартою не перевищував максимальний строк, встановлений законодавством України. Уряд зауважив, що рішення суду першої інстанції було залишено без змін Верховним Судом України і що Суд має обмежені повноваження щодо тлумачення національного процесуального законодавства, зокрема Суд не може замінювати позицію, висловлену національним судом, своєю позицією.

59. Крім того, Уряд зазначив, що максимальний строк, встановлений законодавством, не включає періоди ознайомлення заявника і його захисника із матеріалами справи і направлення справи до суду; тримання заявника під вартою у ці періоди регулювалося статтею 156 Кримінально-процесуального кодексу, а тому не вимагало прийняття окремого рішення про це. Уряд стверджував, що затримки, які мали місце після завершення ознайомлення заявника і його захисника із матеріалами справи, але до направлення справи до суду, також не повинні враховуватися при вирахуванні максимального строку тримання під вартою заявника, оскільки протягом цього часу прокуратура розглядала клопотання захисника заявника (див. вище пункт 40).

60. Заявник не погодився. Зокрема, він стверджував, що відповідно до національного законодавства подання клопотань стороною захисту та їх розгляд органами слідства не перериває впливу встановленого строку, що розглядається.

2. Оцінка Суду

61. Насамперед Суд зазначає, що деякі дати, на які посиляється заявник, не співпадають із подіями, встановленими на основі матеріалів, наданих сторонами. Наприклад, Суд зазначає, що ні 26 ні 29 грудня 1999 року не відбулося жодних подій, які можуть вважатися такими, що мають відношення до справи. Така невідповідність у поданнях заявника може бути пояснена його специфічною позицією щодо обчислення максимального строку тримання під вартою, яка відрізняється від позиції Уряду.

62. Зокрема, Суд зазначає, що сторони погоджуються щодо того, що періоди ознайомлення заявника і його представника з матеріалами справи і розгляду справи судом першої інстанції не повинні враховуватися при обчисленні максимального строку тримання заявника під вартою, але вони принципово не погоджуються щодо періодів після завершення ознайомлення заявника і його захисника з матеріалами справи і до направлення справи до суду.

63. Суд нагадує, що хоча, як правило, саме національні органи, передовсім суди, мають тлумачити і застосовувати національне законодавство, Суд може перевірити, чи було дотримано національне законодавство для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції (див. рішення у справах *«Бенхам проти Сполученого Королівства» (Benham v. the United Kingdom)*, від 10 червня 1996 року, п. 41, Reports of Judgments and Decisions 1996-III, і *«Ассанідзе проти Грузії» (Assanidze v. Georgia)* [GC], № 71503/01, п. 171, ECHR 2004-II). Однак «законність» тримання під вартою з погляду національного закону не завжди є вирішальним чинником. Крім того, Суд має переконатися, що тримання під вартою протягом зазначеного періоду відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції, яка забороняє безпідставне позбавлення свободи. До того ж Суд має з'ясувати, чи відповідає Конвенції сам національний закон і, зокрема, чи відповідають їй загальні принципи, які сформульовані в ньому чи впливають з нього (див. рішення у справі *«Барановський проти Польщі» (Baranowski v. Poland)*, заява № 28358/95, п. 51, ECHR 2004-III).

64. Таким чином, ретельно вивчивши відповідний підхід до скарги заявника за пунктом 1(с) статті 5 Конвенції, Суд вважає, що дослідження цієї частини справи не повинно обмежуватись суперечливими поданнями сторін стосовно обчислення максимального строку тримання під вартою і непослідовними посиланнями заявника на різні періоди його тримання під вартою. З іншого боку, Суд вважає за належне дослідити законність усього періоду тримання заявника під вартою у світлі принципів, закладених у пункті 1 статті 5 Конвенції.

65. У цьому контексті Суд нагадує, що строк тримання під вартою є взагалі «законним», якщо він передбачений відповідним рішенням суду, яке містить посилання на підстави прийняття рішення про тримання під вартою (див. рішення у справах *«Стасайтіс проти Литви» (Stasaitis v. Lithuania)*, заява № 47679/99, п. 51, від 21 березня 2002 року, *«Нахманович проти Росії» (Nakhmanovich v. Russia)*, заява № 55669/00, пп. 70–71, від 2 березня 2006 року, і *«Микола Кучеренко проти України»*, згадане вище, п. 34).

66. У цій справі затримання заявника було здійснено на підставі санкції начальника слідчого відділу прокуратури м. Чернівців від 2 вересня 1999 року, тримання його під вартою протягом максимально встановленого строку у 2 місяці було санкціоноване прокурором м. Чернівців 4 вересня 1999 року (див. пункти 8, 9, 46 і 48 вище). Таким чином, період тримання заявника під вартою з 2 вересня по 2 листопада 1999 року підпадає під дію застереження, зробленого Україною до Конвенції, яке діяло на той час, і тому не повинен враховуватися Судом при здійсненні оцінки законності тримання заявника під вартою (див. рішення у справі *«Невмержицький проти України» (Nevmerzhtsky v. Ukraine)*, заява № 54825/00, п. 116, ECHR 2005-II (витяги), і *«Єлоєв проти України» (Yeloyev v. Ukraine)*, заява № 17283/02, п. 45, від 6 листопада 2008 року).

67. Суд також зазначає, що максимальний період тримання заявника під вартою протягом досудового слідства продовжувався чотири рази з трьох до дев'яти місяців. За законодавством України, яке було чинним на той момент, цей період не поширювався на строк ознайомлення заявника із матеріалами справи (23 листопада — 20 грудня 1999 року, 15 травня — 5 червня 2000 року, 29 березня — 2 квітня 2001 року, 28 листопада 2000 року і 26 січня та 16 травня 2001 року), так само як і на час направлення справи на розгляд до суду першої інстанції (28 січня — 25 лютого 2000 року, 22 червня — 19 вересня 2000 року, 22 грудня — 12 січня 2001 року, 1 лютого — 14 березня 2001 року, 6 і 17 квітня 2001 року і 16 травня — 26 червня 2001 року). Щодо тримання заявника під вартою протягом зазначених періодів не було винесено жодного рішення.

68. Суд також зазначає, що суд першої інстанції виніс три постанови (від 25 лютого і 19 вересня 2000 року та від 14 березня 2001 року), якими справу було направлено на новий розгляд, а запобіжний захід щодо заявника був залишений без змін. Ці рішення були невмотивовані і не вказували конкретного строку тримання заявника під вартою.

69. Суд зазначає, що він уже встановлював порушення Україною пункту 1(с) статті 5 Конвенції у справах, які піднімали аналогічні питання. Зокрема, Суд вказував, що на продовження строків тримання під вартою прокурором не поширювалося застереження, зроблене Україною до пункту 1(с) статті 5 Конвенції, і, враховуючи те, що прокурор не може вважатися «незалежною посадовою особою, якій законом надано право здійснювати судову владу», таке продовження строків не може відповідати цим положенням Конвенції (див. згадані вище рішення у справах *«Невмержицький проти України»*, пп. 113–118, і *«Слоєв проти України»* пп. 45–47). Практика тримання обвинувачених під вартою без конкретного юридичного підґрунтя або за відсутності чітких правил, які б регулювали такі питання, внаслідок чого такі особи можуть бути позбавленими свободи протягом необмеженого строку без відповідного дозволу суду, — несумісна з принципом юридичної визначеності та принципом захисту від свавілля, які червоною ниткою проходять через Конвенцію і принцип верховенства права (див. рішення у вищезгаданих справах *«Слоєв проти України»*, пп. 48–51, і *«Микола Кучеренко проти України»*, пп. 37–38, а також у справі *«Доронін проти України»* (*Doronin v. Ukraine*), заява № 16505/02, п. 58, від 19 лютого 2009 року). У справах *«Слоєв проти України»* і *«Доронін проти України»* Суд також зазначив, що відсутність будь-яких підстав у судових рішеннях, якими санкціонується тримання під вартою та визначення строку такого тримання, не відповідає пункту 1(с) статті 5 Конвенції (див. рішення у справах *«Слоєв проти України»* пп. 52–55, і *«Доронін проти України»*, п. 59).

70. Суд не вбачає підстав відхилитися у цій справі від раніше прийнятих ним рішень. Таким чином, Суд встановлює, що тривале тримання заявника під вартою у період 3 листопада 1999 року — 26 червня 2001 року не відповідало вимозі законності відповідно до пункту 1(с) статті 5 Конвенції.

71. У світлі вищевикладеного Суд не вважає за необхідне розглядати, чи входив строк тримання заявника під вартою протягом періодів після завершення ознайомлення із матеріалами справи і до направлення справи на розгляд до суду до загального строку тримання його під вартою, встановленого прокурором, оскільки у будь-якому випадку тримання заявника під вартою протягом цих періодів не може вважатися законним у розумінні пункту 1(с) статті 5 Конвенції.

Відповідно Суд вважає, що у цій справі було порушення пункту 1(с) статті 5 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

72. Заявник скаржився за пунктом 1 статті 6, що кримінальне провадження щодо нього було несправедливим, оскільки національні суди неправильно прийняли та оцінили докази. Зокрема, заявник стверджував, що докази, надані прокуратурою у період з 17 квітня до 16 травня 2001 року, не повинні були прийматися судами, оскільки строки провадження досудового слідства після 17 квітня 2001 року не були продовжені. Заявник

також стверджував, не деталізуючи своїх тверджень, що суди не розглянули доводи його захисника на його користь.

73. Заявник також скаржився за пунктом 3(a), (b) і (c) статті 6 Конвенції, що йому не було вручено копію обвинувального висновку від 17 квітня 2001 року у належний строк, що він не мав доступу до адвоката при пред'явленні йому обвинувачення 16 травня 2001 року і що він не мав достатньо часу підготувати позицію захисту того дня.

Стаття 6 Конвенції у відповідних частинах передбачає таке:

«Кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку... судом, ...який... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя...»

74. Оскільки заявник скаржився за пунктом 3(a) і (b) статті 6 Конвенції, що слідчі не надали йому копії обвинувального висновку від 17 квітня 2001 року у належний строк і що він не мав достатньо часу підготувати позицію захисту 16 травня 2001 року, Суд зазначає, що 29 березня 2001 року заявник разом із своїм захисником був повідомлений про те, що його обвинувачують у вчиненні вбивства за обтяжуючих обставин і крадіжки, і їм було надано можливість ознайомитися із матеріалами справи протягом 5 днів. Обвинувальний висновок від 17 квітня 2001 року містив ті самі обвинувачення і ґрунтувався на тих самих фактах. Таким чином, Суд вважає, що заявник був належним чином повідомлений про те, у чому він обвинувачується, і йому було надано відповідний час і засоби підготовки позиції захисту.

75. Суд також вважає, що той факт, що захисник заявника через хворобу був тимчасово замінений іншим захисником, не говорить про порушення пункту 3(c) статті 6 Конвенції.

76. Щодо скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції Суд зазначає, що стаття 6 гарантує право на справедливий судовий розгляд і не передбачає правил щодо допустимості доказів як таких, що є предметом регулювання національного законодавства (див. рішення у справі «Гарсія Руїс проти Іспанії» (*Garcia Ruiz v. Spain*) [GC], заява № 30544/96, п. 28, ECHR 1999-1). Європейський суд не є судом, до якого можуть бути оскаржені рішення національних судів, і, як правило, питання оцінки доказів належить до компетенції національних судів. Завданням Суду є встановлення того, чи було провадження в цілому справедливим (див. вищезгадане рішення у справі «Гарсія Руїс» і, *mutatis mutandis*, «Доорсон проти Нідерландів» (*Doorson v. the Netherlands*), від 26 березня 1996 року, п. 67, Reports of Judgments and Decisions 1996-II). У справі заявника немає доказів того, що суди при прийнятті та оцінці доказів вийшли за межі своїх повноважень або що вони надали перевагу певним доказам.

77. У цілому у справі немає доказів того, що провадження було упередженим або що винесені судові рішення були явно необґрунтовані. Заявник, який отримував правову допомогу захисника за його власним вибором, мав право на змагальний процес і мав

можливість наводити усі необхідні докази на свій захист, і судові органи належним чином їх розглянули.

78. Таким чином, ця частина заяви має бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

79. Стаття 41 Конвенції зазначає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

80. Заявник вимагав 100 000 євро відшкодування моральної шкоди.

81. Уряд зазначив, що встановлення порушення є достатньою справедливою сатисфакцією за будь-яку моральну шкоду, якої заявник міг зазнати.

82. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як це вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує 6000 євро як відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

83. Заявник також вимагав 21 000 українських гривень¹ як відшкодування судових витрат, понесених ним при розгляді справи в Суді. Він надав копії документів, які підтверджують оплату послуг його представника і дослідницького інституту за додаткову юридичну консультацію.

84. Уряд заперечив проти цих вимог, зазначивши, що заявник не надав копії договору з представником, у якому б конкретизувався перелік послуг, які йому надавалися, і що послуги дослідницького інституту не були необхідними у цьому випадку.

85. Відповідно до практики Суду заявник має право на відшкодування судових витрат, якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. У справі, що розглядається, Суд, беручи до уваги наявну в нього інформацію та зазначені вище критерії, вважає за доцільне присудити заявнику суму, яку він вимагав, як компенсацію судових витрат.

С. Пеня

86. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги заявника за пунктом 1(с) статті 5 Конвенції щодо стверджуваної незаконності тримання його під вартою прийнятною, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1(с) статті 5 Конвенції.

¹ Приблизно 1760 євро.

3. *Постановляє, що:*

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 6000 (шість тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та 1760 (одну тисячу сімсот шістдесят) євро відшкодування судових витрат з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначених сум; ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.

4. *Відхиляє* решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 18 лютого 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова